

РАДЯНСЬКІ РЕПУБЛИКИ В 1923 РОЦІ.

(Огляд написаний спеціально для "Укр. Роб. Вістей".)

УІІ. МОСКВА.

Москва представляє собою великий контраст в порівнянні з Петроградом. Тут повно населення. Всі готелі, всі будинки заняті. Трудно знайти місце, щоб переночувати. Життя тут без жерело.

Так само великий контраст до Петрограду представляє собою сама будова міста Москви. Петроград нове, модерне місто, а Москва старинна. Тут нема ні одної прямої широкої вулиці, нема рівних будинків. Тут вулиці, вулички, проулки, завороти, площі, бульвари, проїзди — все переплуталося.

Тут обернешся і заблудишся. Запитаєш — тебе спроводять до воріт. В Москві дуже багато воріт: Страссі, Стретенські, Петровські, Покровські і інші. Ви шукаєте воріт і не знаходите, бо їх в дійсності нема. Вас спроводять на Кузнецкий Міст, а в дійсності нема жадного моста, бо це така назва вулиці. Ви йдете вулицею і читаєте її назву: "Ільїнська". Йдете далі ще то самою вулицею — читаєте: "Маросейка".

В Москві дуже багато ілюмінцій і вулиць. І всі вони побіди одна до другої. За те будинки в Москві різноманітні. Ні один не побіди до другого, але кождий представляє собою моту архитектуру того часу, в котрім він будований. Побіди величезні, чотири або п'ять поверхові палати стоїть маленький, двоповерховий будинок, до якого стріхи високі чоловік може дістати рукою.

В Москві повно церков. "Сорок сороков", як це кажуть Москвіти. Декотрі з них побудовані ще за царя Івана Грозного. Многі з них представляють собою чудові пам'ятники старинної архітектури. На однім розі дільниці стоїть собор, величавої будови, а на другім стара старинна церква, з кількома стіпами позолоченими банями. Хрести з них можна з землі позидати руками.

І так скрізь, по цілій Москві. Коли йдеш в неділю в місто, то аж в ухах лящить від дзвонів. І в дільні ти від них не можеш спати.

Населення Москви також основно ріжниться від петроградського. Тут на кождім кроці зустрінеш питомого Росіянина в лаптах, з широкою бородою, з широкими плечима, Хідник вузький для него. А говорив до товариша, що йде з ним поруч, то чути аж на другу вулицю. Приїждє сіла населення, а його тут також багато, має чимало клопоту з церквами, калачиками та ріжними "чудотворними" іконами. З одної сторони трам-

вай дзвонить, з другої ізвозчик "мату з гроба викладає" (навіть поговорка є: летється як ізвозчик), а горожанин став серед дороги і хреститься на церкву, торкаючись за кождим хрестом пальцями землі.

Всі найбільші будинки в місті заняті під державні установи. А в Москві не лише церкви, але й будинки є прекрасної архітектури. Є величезні солідні будови, які рідко можна стрінути навіть в Берліні. Тут є повно панських осінняків, що утопають в зелені садків.

Але панів нема. Їх доми заняті як не державними установами, то партійними або профсоюзними. А найбільше таких осінняків заняті під дитячі заборонки.

Я не буду описувати в Москві того, що я описував в Петрограді. Петроград я бачив лише поверхово, що можна було бачити за чотири дні, а в Москві за два тижні свого перебування. Я вступив більше прокинутий в економічний стан життя. Тому шй гадує я присвячу тут більше місця, ніж чомусь іншому.

Зразом зайвчу, що те, що я буду писати про економічне життя Москви, за малими відмінками можна віднести і до інших міст Радянських Республік. Скрізь одна система господаря: що в Москві, Петрограді, Києві, Харкові, Одесі, Катеринославі.

Познайомившись в перших кількох днях з економ містом, я почав приглядатися та вивчати глибше економічний стан. Мене перше всего цікавила справа з помешканнями для робітників і урядовців та населення взагалі.

Для робітників, що працюють у великих фабриках, помешкання є таке коо самих фабрик. Всі будинки, що належать до даної фабрики, тепер державні. Ці будинки державна передала робітникам. Ними завідую фабзавком (фабрично-заводський комітет), що складається з робітників. Це мешкання обходиться для робітників дуже дешево, бо мешканці платять тільки, щоби вдержати будинок в порядку і за воду і світло.

Багато є будинків, що належать до профсоюзів, в яких мешкають самі члени даних профсоюзів і їх сем'ї на таких же умовах, як попередні.

Далі є кооперативні жилильні товариства, які забрали в правительстві певну склянку знаціоналізованих будинків в оренду. Ці кооперативи складаються з самих мешканців.

Потім, як в Москві, так і в інших містах С.С.Р.Р. є багато будинків, що належать до міських Рад. В цих будинках мешкають урядовці, що працюють в ріжних державних установах.

Є ще також комунальні доми. Ними завідують комітети вибрані колективом, що замешкує дані будинки. В Москві є ще багато домів, що належать до ріжних комісаріятів. В тих домах мешкають люди, що працюють в даних комісаріятах (міністерствах).

Вітатє є ще доми журналістів, артистів, друкарів і т. д. Навіть Комінтерн, крім свого офіційного урядового помешкання, має під своїм урядованням великий готель, в яким мешкають майже всі його робітники (переважно незаняті) та приїзді. А що той готель є великий для власного вжитку, то половину його кімнат віддається в оренду. Це значить, що половина будинку на комунальній стопі, а половина на неманській. І на комунальній половині мешканці платять за помешкання дуже маленьку ціну, а на неманській 5 рублів золотом за ніч (на комунальній — майже тільки самі платять за цілий місяць).

І так скрізь. Партійні члени профсоюзів і взагалі робітників, мають дешеві, навіть дуже дешеві помешкання. В таких домах менше часу по парі соток родин. Вони творять у них ціле своє окремішне життя. У таких великих сімейних будинках є всі вигоди. Там є читальня, сая для сходіння, для забав, є приміщення для гімнастичних вправ, там відбуваються лекції, вивади і т. ін.

Тому, що в Москві брак помешкання, там перше почали добувати всі будинки, будуючи яких сплинула революція. Також спільно відремонтували ті будинки, що були ушкоджені, або напівруйновані підчас боротьби. Зрештою, Москва найменше потерпіла від громадянської війни.

На відбудову домів дав средства міська рада. Фактично вона сама доглядає за відбудовою, а коли будинок готовий, тоді відбудовує офіційно і в багатьох випадках торжественна передача цього будинку робітникам. Приходять представники ради і робітники, для яких цей будинок призначений і устроюють величавий мітинг передачі. Після промов і детального огляду помешкання, каналізації і освітлення, представники ради передають будинок в повне розпорядження комітету, який даясь є відповідальним за цей будинок. Міська рада залишає за собою право час від часу навідуватися, чи все в порядку, тобто право інспекції.

А є ще й так, що ремонтувати будинок не міська рада, але колектив самих мешканців. Цей колектив робить угоду з міською радою, на основі якої він бере над тим будинком право експлуатувати його протягом даного часу за те, що своїми средствами його відремонтує. Це значить, що

самі мешканці його відремонтувати і вітатє самі за це в тім будинку мешкають.

В торговельних частинах міста те саме роблять і ріжні торговельні кооперативи та трести, а навіть приватні неспішники. Деякі з бущих власників домів, що не втікали за кордон, а побажали назад зайнятися своїм ділом, дістали свої будинки назад. Але не в вічність, як приватну власність, тільки в оренду. Вони самі їх відремонтували. Але таких не багато і дістали такі будинки тільки дрібні підприємці. Великі ж багаті не дістали.

Ось наприклад величезне ви-

давнище підприємство Ситіна, найбільше на цій території С.С.Р.Р. Сам Ситін не втікав з Росії і ще й до нині живе в Москві. Але ціле його підприємство є державною власністю. Головна друкарня занята Державним Видавництвом, а там де колись видавалося ситінське "Русское Слово", найбільша ліберальна газета в царській Росії, там тепер видаються "Известия" С.С.Р.Р. і "Правда", орган ЦК Р.К.П.

Сам Ситін є в близькій контакті з Державним Видавництвом.

Примітка. (Даліше буде.)

ДУМКИ НАШИХ ЧИТАЧІВ.

В ЧИМ НАШЕ ЛІХО.

Врокстон, Саск.

В 46 числі "Кан. Українці" є коротка доповідь одного фермера з Кридлора, Саск., де він ділиться своїми переживаннями на ринку продуктів, де він, ділячись своїми переживаннями, як він відчувався осібно на ринку над фермерськими продуктами, з розлуки питається: до чого ми дійдемо? До цієї доповіді самої згадує редактор не забув додати і своїх два центи, бо під назвою тої самої доповіді висуває предмет до дискусії, чому фермери знаходяться в таких запінках і є так виснажені, надаючи йому титул "Китайські робітники на фармах".

Згаданий доповідач з Кридлора, Саск., кається на всі боки, як та риба на вулиці, що тільки витанює з води на беріг і товче собою об землю. Напівтупав він зібравшись сівистути, чи то пак — спекулянтів, як також не мало виїдав деяким людям, що доглядають елементарні (ніби то їх вина, що низькі ціни на фермерські продукти). З початку до казати, їхв просто, а вітатє звернувшись на мавиці, а фермерів лизив над берігом, щоби товкла собою об землю і думали далі, щоби як голови потірали: "до чого ми дійдемо?"

Та, а до чого ми хочемо дійти? Взагалі чи ми хочемо дійти до чого? А власне, яке наше становище як фермерів? Що ми є? Роздрочена кулка індивідуїзмів, в котрих лиш одне нарікання на низькі ціни, і це ми всі знаємо на пам'ять.

Фермери кождої осені знаходяться в розпучі (це вже з ряду, мабуть третю осінь, від коли фермери звикли до думати): клопіт з ринковими низькими цінами за свої продукти розкопує їхні мізки і спонукує лінійні голови, хоч не хоч, думати про своє положення. Єди-б ті ціни годили хоч на одній незмінній точі, то це було би їм біляк. Тоді фермерів би спійдали за одну польську або німецьку марку. Ший їх світ, як пише "Фермер Нейга" закінчується лиш в 160 акрах. Однак температура думання в деяких фермерів доходить часом до того степеня, що вони ставлять собі розумні питання: "до чого ми дійдемо?", або "що буде далі?", "чому воно так?" І на тім кінчиться все розумовання фермера.

Хіба мимходом деякі бізнесменські чи місцеві агенти від українсько-православної збіжжєвої спілки каже "нашому" фермеру, як тоді спаряться на свої нестатки, що "нему губерманні вини". Отже, ще й так можна туманити фермерів, а вони не встані зорієнтуватися і відповісти, що це брехня в білий день. Фермер не може дістати високої ціни за свої продукти. Його самого більше коштів виробляють свої товари (бущєш пшениці коштує фермера 85 центів в шикхїрї на фармі,

без ріжниць на грєб), як за них платять. Це він добуває вже тоді, як готові продукти опиняться на ринку.

Передовим треба констатувати те, що кождий продукт коштує, еси віддається, найвищий ціну за свої продукти і коли вдається, то хто би від него відмовився. Але, безперечно, висуває послідні квести: "Ху буде платити ту найвищу ціну? Ніде правди діти: в военний час фермери розспінались, як та дитина, котрій нема дала повну миску борщу, а воно на плаче, що її не мало. Фермер гіпнєся високими цінами в той час, як за бущєш вівса він брав поверх доміра, і сам не спамітає, як з одного квадр, опинився на цілій секції. А десятих його судів мотрець та позички вигнали з фарми, що й чути не чути, де вони поїдуться. Це були часи, за котрих найбільша часть фермерів жалув, і нарікає, що так сталося.

В той час, коли ви однім боєм одні біліни і рідкість за своїх панів, а зужий ринки, то до другої — робочі, гучувались, і жили солодко та думали, що так повинно бути аж до останку — поки світля і сонця. Та часи мінюються, як сказав Шевченко: "Все йде, все мінє і краю нема". Отже, робити часи інших, то і треба інших робити і думати, а власне шукати виходу. Що воно так, а не інше, бущєш чаша думуючих фермерів згодиться з мною.

В історичній добі фермери знаходяться в допгах (коли вони були беш доми), як самі казати, по самі вуха і самі вони не мають наші на вихід з цієї капіталістичної неволи. Капітал так їх оберезав, що не можуть дихати. Довги стоїть поверх чотирі роки (деякі з тих домів вже старі від 12—14 років). Про сплату їх нема що й говорити, бо то, що заробити і продати по теперішній ціні, не вистарєє навіть на покриття процентів. А про життя — яке там життя, коли домів по самі вуха. І фермер позичє себе з року на рік підліть — от фоже на другий рік сплатити домі. Ну, цього року не поштарєся, як може врожай хибити, отже він відкадає на другий. Так з року на рік він позичє себе, що от і так і так треба зробити, то це буде добре. Але мотрець та позички не ждуть на фермера, а казати щоби їх сплатити. Але чим їх сплатувати, коли фермерські продукти нікому? Тоді приходять пані і вигонять фермера з фарми, з обробленої землі лишують в руках не знати чим. А компаньїон лиш цього і треба, воно того хочуть. Я не помилюся, коли скажу, що половина фермерів на заході не є власниками своїх фарм, але рентиїниками. А друга половина продаєтьє свої осінь да залєді домів боржні колїшї. А в котрих вже не стало сили вдержатися на землі, ті думали, що зробить лишє, як підуть і збїжшуть собою армію безробітних. А це ший являвся на хижайській спосіб: і вони докладають

всіх сил, щоби душення самогонки поправили своє положення. Думають при допомозі цього "штофу" авідерити свої залежності і в цей спосіб забезпечити собі будучність. Продаючи цей "штоф", хочуть збратити при помочи тих авантюри, котрі у своїй невідомості зазнають своє горе самогонкою.

Щоби фермер міг освободитися від капіталістичних хижаків всякого роду, рідних і чужих, він повинен стремити до об'єднання з робітниками і таким виходом можна поліпшити свою невадану спільну долю. Навіше ліхо лежить в незнанню своїх класових інтересів. Наше ліхо в тім, що ми неграмотні і йдемо на осліп за ріжними гапаласами, а голосу свідомого робітника не чуємо. Нам треба злучитися разом з ними до боротьби. Нам треба від них учитися, як боротися. Нам треба читати їх літературу, їх газети, які одночасно є і нашими. І тоді тільки ми розв'яжемо той гуд, яким нас авідан капіталісти.

Є вже багато таких фермерів, що люблять читати, але позичку книжку, а своєї біг дасть. Це дуже азе. Таке м'ясо собаки їзть. Купи, товаришу, ту книжку, а побачиш, як тоби більш цікаво буде її читати. А то як не позичеш, то ще й гиньєтьєся. Даліше, нам треба частіше сходитися на свої зібрання та обговорювати свої справи. Нам треба завоювати свої фермерські товариства, бібліотеки і разом учитися, як ужити систему того ладу, яким нас обдаровано. Бо не знаючи теперішнього ладу, ми ніколи не будемо знати, як з него-освободитися.

Нам треба учитися читати перше дельні книжочки, такі як "Фермер і Робітник", "Як фермер зможе дістати весь під своїм праці", "Шлях до владі", а вітатє поступенно треба переходити і до тяжких, як "Що таке постуї", "Економічні Науки К. Маркса" і т. д.

Ці книжки можна набути в "Українських Робітничих Вістях". А вже нашим перелученим товаришам повинні бути "Українські Робітничі Вісті", "Голос Праці" і "Голос Робітників".

Тоді нехай між нами не бракує ні одного фермера, який не перелучував би "Українських Робітничих Вістей".

А. Федорук.

УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИК В АВСТРІИ ПРО "УКР. РОБ. ВІСТІ".

Ebergsassing (Austria), 15 XI 1923.

Дорогі Товариші!

Скадаю Вам шире товарицьку поштку за Вашу висилку "Українських Робітничих Вістей". Газета ця є дуже дороговізна для нас на еміграції в небажкі Австрії. Нас тут є кілька Галичан, що забулилися сюди не з італійського походу. З'їхали ми в Австрію звідля і поверек і не можемо знайти відповідного місця, бо скрізь або безробіття, або малий заробіток.

Перший раз побачив я і переливав "Українські Робітничі Вісті" в травні 1919 року, як нас тисячі сиділи в лісах позолонних, над морем, в лісовій місцевості Montaldo di Casiro, читачи що газету, щось неїти до мене прикувало мене до неї, бо з давнього досвіду йду, що нема в ній ані зерна неправди, як по інших газетах. Думаю, що з океаном всі робітники читають тільки "Українські Робітничі Вісті".

Дуже дякую Вам Товариші, в імені всіх українських робітників цієї місцевості, що даєте нам світло правди і науки Вашою газетою, журналом та книжками. Бо що не вільмо в руки, то не хочемо відложити так довго, доки все не перентатємо. На жаль ми не в силі платити за газету і книжки та журнали, бо заробіток наш ледє вистарєє на білий харч. Як би можна, то ми все віддали б на таку газету. Вона вже багато невідомих, зробила свідомих, і на випадок якоїсь "саламахи", наші товариші вже не будуть воюва-

ти проти Радного брата робітника в селянина, як за Петроградом, і Петрограді. Намі аже вже відбудеться дорозу в австрію і будь нехай сільно до "робітничо-селянської авдіи".

Читаючи гэкож гарний журнал "Голос Праці" і "Голос Робітників". От цікаво і правдиво! Лиш перентати і німає на світ дивини.

Бажаю успіху "Українським Робітничим Вістям" в науці пролетаріату і в боротьбі з буржуазною класкою, що вислуговуєтьє чужим і своїм панам, та не азе робітничу вілню розвиватися.

Хай живуть свідомі українські робітники і цілий працюючий народ! З товарицьким привітом, Олександра Кіт.

ЛИСТ УКР. РОБІТНИКА З РУРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В НІМЕЧИНІ ДО "УКР. РОБ. ВІСТЕЙ".

Duisburg, Ruhrort 22. XI. 1923.

Шановна Редаціє! Скадаю шире сердечну поштку Редакції "Укр. Роб. Вістей", за безплатну висилку Вашої шийної газети. Для мене, як також для моїх товаришів, Ваша газета є дуже дороговізна, бо вона не тільки боронить робітничі інтереси і освічує працюючі маси, але безперечно та правдиво інформує про світові події своїх читачів.

Прикро мені, що в цей час я не в силі заплатити навіть частини передплати. Як бачу з Вашої газети, Ви товариші дуже добре поінформовані про відносини в Німеччині. В цій околїні знавתי французькими військами зні оїна фабрика не працює з три-п'ятих, що Французи забравать вироб безплатно, на рахунок німецьких домів. Я вже два місяці не працюю, попоряд всім до горючки. Але краще вже голодувати мені тут, як облизувати саламики і кровю поїбно моїм землякам в шикхїрї селянської неволи.

Ваші журнали — "Голос Праці" і "Голос Робітників" — це для нас робітничі правдива школа і ми шире бажаємо Вам найкращих успіхів в дальшій праці освітлювання широких працюючих українських мас.

Весь такі прокутє Вас Дорогі Товариші, дєміть під увагу мене незалежне положення, та не вільмоє мені духового корму. Посилайте діалі дорозі "Укр. Роб. Вістей" і журнали. З ширим робітничим привітом, Роман Лісковачкий.

УКР. РОБІТНИЧА ПРЕСА В РУКАХ САМИХ РОБІТНИКІВ І ФАРМЕРІВ.

Кемп Лістер, Б. К.

Дорогий Товаришу Редактор! Знаю я добре, що місяць листовал по місяцям призначеним під збірники передплати і пресоюї фонд для нашої робітничої преси і рад був з ширим душі сповістити ший обов'язок на час, але обставини ший не дозволяли.

Тепер посилаю Вам \$7.25, а то: \$4.00 передплати на "У.Р.В.", \$1.50 передплати на "Т.П." а \$1.25 на дві книжочки і 50 ц. на пресоюї фонд. Це є дуже скромна підмога від мене, бо здається мене жертувати, що небудь й на сплату доми У.Р.В., та на обгородний фонд "У.Р.В." та — "радіо даюна до раю, але грихи не пускають".

Якщо а переможе початкові труднощі на невадно знятий фоні, тоді я не забуду на свій обов'язок, бо знаю, що кождий свідомий робітник і фермер повинен спомогати свою робітничо-фермерську пресу. Наша газета не побирає ніяких охлєпів, як це мається з ріжними "патріотичними" газетами; во висуговуєтьє робітничим глобїлїтам — буржуазї, тому істновання її залежить від самих тих робітників і бідних фермерів. В заміну за наші жертви, ми будемо черпати з нашої преси і літератури правдиву науку і знання.

З товарицьким привітом, С. Демчук.

М. ІРЧАН.

ЗА ОКЕАН.

(ПОДОРОЖНІ ВРАЖІННЯ.)

(Продовження.)

На Північному морю 16. жовтня 1923.

Нова повість Сінклера знайомить мене бїлше з Америкою, та її всевідомим каїталом. Правда, це питання не чуже для мене, адеж післявоєнне життя заокеанської країни, мені, менше відоме. А тут же скільки новин! Європа, знищена і робота у всіх дільниках життя, боротьба останками сил за вдержання рівноваги, а Америка, той золотий божок, очарований перемоєю в Європі, божевільно ликує. Сінклер прекрасний письменник, великий обсерватор, хоч артист з нього багато менший, чим Джек Лондон. Але, коли ми хочемо бачити в правдивому світлі життя, тоді не шукаємо за артамом.

В повісті "Зовуть мене тєслєв", Сінклер розкажує фантазою, як Ісус Христос айшов зно на землю в Калїфорнії і почав піклуватися бід-

ними та проповідувати науку рівності і любові. За це назвали його божевільником, а саджали, які повернулись з війни, навіть побили його. Вісній, коли побитий Христос побачив, що в такій країні, де богом стало золото і безпощадне використовування бідних — він сумно заавив:

— Ні! Не варта вже другий раз вмирати за таких людей!

І утік, окровавлений з американської землі.

— Америка, це країна зроби! — каже Сінклер. Але є ще надто нове для мене. В своєму життю я бачив не раз дїку юрбу людей, а божевільних очима, з безмежною жадою смерті. Я вперва проказав, на вид жорстокості і забувтя юрби, але спогляди ці бліднуть перед страшними описами Алтона Сінклера. Чогож тоді горлати скрізь, що ми — люди двадцятого столїття, лєде високї культури, цивїлізації? Так. Розумію. Чепурне одін-

ня і виголене обличчя, це ще не культура. Треба культурні душі і серця. Культура зродила електрику, що принесить неощінені користі людям. Але ж електрикою... вбивають також людей!

Гей! Як далеко ще людям до правдивих ідей!

Мимоволї згадує слова поета П. Тичини:

— Пристєпайте до партії, де на людину вивається, як на скарб сєїнової і де всі, як о діалі проти карі на смерть.

— Людина людину коде. Все можна виправдати виокло мєлюю — та тільки не порожньо душі.

— Велика ідея потрібує жертв. Але гїбе то є жертво, коли зїр зїра їстє? Жорстокї естетичє! — і коли ти дерєспанєш любоватєся з перєжлого горла? — Зїр зїра їстє.

Довго не можу заснути. Рїд думок снуються в голові і я навіть забуваю, що пишу по неопікійному Північному морю.

17. жовтня 1923.

Розбудились дещо здоровіші, як вчєра. На спїданія не хотїли їсти нічого, окрім квашених огірків. Вправді сма-

ку немаємо ніякого, але хоч голова не така тяжка. Морє, аспїдоїлосі, але не заспокоївся. Іван. Я просто дивуюся. Віт такій довгий і здоровий, а переждєть морську недугу багато тїще, як я, марині, худий і слабосильний. А оба ми діти бідної Галичини і для обох нас море — новина.

На покладі корабля майже всі подорожні, з яких переважачоу більшість творять Німці. Дещо дуже теплий і погідний, до того ми повинні скорівіхати в канал "La Mann". Ми всі три йдемо оглядати цілий корабель, не помінаючи й другїх клїшї, хоч там для нас зборонений вступ. Але їхати кораблем і не бачити його діло, трохи дивно. Пани їдуть надзвичайно вигнєдо, але ми не завидємо їм. Нам добре і в третій клїсї, під корабельною пубробо, що гуркотить, як ніч, так дєнь. Народ з нас невисокого зросту, це вже привычка батьків, ділів і прадїлів, яку ми одіщчили по них.

Знайомлюсь з одним живим Німцем, що беззастанно ходить по палубі корабля і з дєдековим в руці обєрує морє. З розжїтїм довідкуєся, що він дуже добре ознайомлений з

морем, а головою з Північним, та з цєю дорогою, якою саме їдемо. Точно назначує нам години, в якій ми вїдемо в канал і прибудемо до англійського порту Свєттеїтон. На наше радєво зашптанія, чи не служив він в час війни в німецькій флотї, відповїв спїшно, що ні. Але ми з Іваном бїлше як певні, що цей німецький єсїгрант мєже не раз подорожував суди підводними німецькими лодками. На це вказуєтьє його докїданї відомості про море та про недалєкі околицї, а також дея величезна цікавість, яку яраджує він своєю рухливостю.

Згодом повиявляється в далєчї сїні смуги землі, котїм вирінають на воді чорні плями. Повільно зближаємося до англїйських морських фортець, що загороджуютє прїступ в канал кожкому ворогові в час війни. Фортеці великі, розташованї в недалєкій віддалї від себє, і по сьогоднішній дєнь слїдїть ще не прощичїні від воєнної охорони цілі простори води. Тільки простір для віджаючїх кораблїв вїдлий. Незадовго, як канал звуужуєтьєся, бачимо з близької віддалї береги Франції і в дальній березї Англії. Інформують нас, що про-

єстрї між Францією і Англією вїдностє тут 32 кіломерти. Пригадуємо собі вїтвову війну, в якій дєсятки тисяч німецьких жовїтерів впадо в боротьбі з Французами за це, щоби займти оці береги і з них стрїляти на англїйські землі через канал. Як відомо, Німці не здолевали цього. І на згадку війни, робїться погано на душі. Скїлїть то сотєнь тисяч влоєлю дєлї?

Цїлий час корабель плїве близько берегів Франції, хоч голїм оком бачимо по другому боці Англію.